

NOS

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden. Utkommer med 4 nr per år. Nr 2 nov 1979.

FNSiN

Föreningen Natur Och Samhälle i Norden

Föreningens adress:
Box 49015 100 28 Stockholm
Lokalföreningar:
FNSiN/S
Box 49015 100 28 Stockholm
FNSiN/U
Box 15007 750 15 Uppsala

Postgiro:
50 31 97 - 6 (Huvudkonto)
67 01 50 - 2 (Medlemsavgifter)
60 80 83 - 2 (Best. av skrifter)
Medlemsavgift 1979 35:--
Familjemedlem 10:--

Lokal i Stockholm:
Norrtullsgatan 20
Tel i lokalen 08-33 49 59

NOS distribueras kostnadsfritt till
FNSiN:s medlemmar.

Redaktionen ansvarar icke för att
allt insänt material publiceras. Dess-
utom måste av kostnadsskäl ibland
sömligt material flyttas till komman-
de nummer.

Eftertryck helt eller delvis utanför
föreningen förbjudes. Men man kan
ju fråga oss om tillstånd förstås.

Helårsprenumeration 35:--
Lösnummer 5:--

Ansvarig utgivare:

Owe Lundin
Farkostvägen 4
181 35 Lidingö
Tel 767 70 53

ISSN 0348-7970

Red.kommitte'

Layout: Olle Ceder
Fjärdholmsgränd 11
127 40 Skärholmen
Tel 740 33 41
(Bidrag till tidningen
skickas till Olle)
Atelje: Högbergsgatan 75
116 53 Stockholm
Tel 43 85 35

Gunilla Hogling
Tel 52 16 77

Nils-Ove Håkansson
Tel 758 83 55
(sammanställande)

Eva Järpemark
Tel 740 33 41

Birgitta Kalb
Tel 18 38 26

Conny Karlsson
Tel 97 55 24

Bo Michaëlsson
Tel 43 05 59

Sättningar:
Lena Norsander
Tel 46 73 95

Maud Trozelli Kull
Tel 11 95 65

Styrelse FNSiN/Riks

Ordförande:
Lars Wiktorin
Kungsvägen 1 D
182 75 Stocksund
Tel 85 24 25

v. Ordförande:
Göran Öijer
Tel 85 37 84

Kassör:
Åke Rehnström
Tel 768 23 04

Sekreterare:
Gunilla Hogling
Tel 52 16 77

Övriga:
Bente Kjellberg
Tel 11 99 06

Owe Lundin
Tel 767 70 53

Dag Noréus
Tel 36 75 70

Bertil Winsnes
Tel 67 52 29

FNSiN/S

Ordförande:
Owe Lundin
Farkostvägen 4
181 35 Lidingö
Tel 767 70 53

Gunnar Andersson
Tel 752 66 33

Suzanne Hederén
Tel 61 96 62

Nils-Ove Håkansson
Tel 758 83 55

Chris Levlin
Tel 26 46 44

Bo Zachrisson
Tel 31 02 33

Programkommitte'

Gunilla Andersson
Tel 765 37 94

Suzanne Hederén
Östermalmsgatan 95
114 59 Stockholm

Bente Kjellberg
Tel 11 99 06

Dag Noréus
Tel 36 75 70

Börje Scharin
Tel 40 04 69

Christer Westerdahl
Västerbottens museum

FNSiN/U

Ordförande:
Hans Jansson
Persborg Lagga
755 90 Uppsala
Tel 38 41 82

Gunnar Carlin
Tel 14 50 87

Lena Häll
Tel 46 08 24

Christina Johansson
Tel 10 57 48

Ulf Kylden
Tel 40 26 10

Gunnar Norman
Tel 12 23 82

Sven Nyberg
Tel 11 60 15

Sören Wulf
Tel 14 83 81

Anna Grill Willén
Tel 10 87 88

NOS

Ledare

Föreningen Natur och Samhälle i Norden (FNSiN) är en partipolitiskt obunden, ideell förening.

Föreningen vill samla intresserade av miljöfrågor och levnadsvillkor till ett allsidigt studium av natur och samhälle i Norden.

Att upptäcka tillsammans är vår grundidé.

Vi arrangerar *EXKURSIONER* till intressanta områden. Vi har gjort resor till Gotska Sandön, Bornholm, Stockholms skärgård och svenska fjällan. Vi har paddlat kanot i Berslagen, Sörmland och Uppsala, där vi efter intresse kunnat studera fauna, flora, arkeologi och kulturhistoria. Vi har gjort landskapsresor till Ångermanland och Skåne.

Vi har plockat svamp i skogarna kring Stockholm och tranbär på hälsingemyrar.

Vi arrangerar årligen *EXPEDITIONER* till områden nära och fjärran. Lofoten, Färöarna, Island, Spetsbergen, Grönland och Alaska är några av de områden som hittills besökts. Varje resa förbereds genom studiecirkelar. Erfarenheterna tillvaratas och publiceras ofta i bok- eller kompendieform.

Vi arrangerar *STUDIECIRKLAR*. Några ämnen har varit skärgården, energifrågor, fjällkunskap och foto.

Vi arrangerar *FÖREDRAG* i en mängd aktuella ämnen, såsom låg-energismåhålle, bostadsmiljöer, reseskildringar m.m.

Vi agerar *MILJÖPOLITISKT*. Nedre Dalälven, Tyresta-Åva och Järvafältet är några av de områden vi engagerat oss i.

Som du ser har FNSiN en mångsidig inriktning där ditt speciella intresse blir tillgodosett och där du genom din medverkan kan berika föreningen. Dessutom glömmet vi inte att ha trevligt. Som medlem är du välkommen att delta i dessa arrangemang. Resor och utflykter genomförs, till låga självkostnadspriser, av respektive resgrupp. Som medlem får du dessutom 4 nummer av NOS, medlemstidningen, fylld av intressant material och program. Medlemsavgiften 1979 är faktiskt blygsamma 35:- per år. Sätt in den på pg 67 01 50-2.

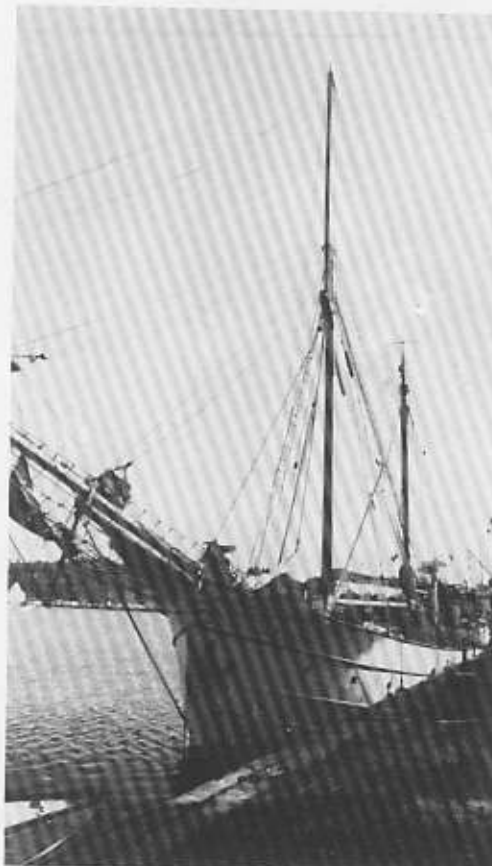
NOS framtid beror på oss alla.

Vi i redaktionen behöver intressanta artiklar och bra bildmaterial, om vi skall tycka att det är meningsfullt att producera nästa nummer. Manusstopp till nästa nummer är 30 november. Skriv gärna till Olle Ceder om du har något du tror på.

Årsmöte på Shamrock.

Sön 9/12 17.00. Mötesplats och lokal för föreningens årsmöte är segelfartyget Shamrock. Den ligger vid Skeppsholmens norra kaj, nedanför Moderna museet. Du tar dig dit via Nationalmuseum och Skeppsholmsbron, följ sedan backen upp förbi Moderna museet och dess gård, gå sedan nedåt vänster till kajen, där ligger Shamrock. Holger Rehnberg från Birka hembygdsförening berättar lite om båtens intressanta historia. Conny Karlsson berättar och visar bilder från en resa med Hurtigruten (Norges riksväg nr 1, båtlinjén mellan Bergen och Kirkenes).

Föreningsmedlemmar, slut upp till ett intressant årsmöte sön 9/12 kl 17.00 på Shamrock. Kaffe och bröd serveras.

Medlemsavgift för 1980

För att stärka föreningens likviditet inför 1980 vorde vi glada om Du redan nu betalar medlemsavgiften. Styrelsen ämnar föreslå årsmötet oförändrad avgift, dvs 35:- för ordinarie och 10:- för familjemedlem. Årsmötets beslut kommer att meddelas i nästa nummer av NOS. Sätt därför redan i dag in avgiften på pg. 670150-2. Glöm inte att ange namn, adress och telefonnummer. Just telefonnummer är för övrigt särskilt sällsynta i medlemsregistret, varför vi gärna ser att Du skriver dit det på inbetalningskortet.

Man får gärna sätta in mer än 35 kronor. Stödinbetalningar är naturligtvis mycket välkomna. Tack på förhand.

Styrelsen

Haparanda Sandskärs

Tornedalen 2.

Denna delstudierapport från några junidagar i Tornedalens skärgårdsområde har tagit formen av ett lyriskt jämfotahopp.

Livliga sjövägar

Tofterna trycks loss och går till väders och dyker ner på durkarna med ett brak när vägen reser oss igen. Jag hamnar på knä i röran och får lov att grabba tag i relingen för att kunna säkra den kringdrivande materialen och återställa ordningen. I en och en halv timme har jag övat en ny sport: att stå i fören på en nio-meters fiskebåt och parera vågorna utan handtag (och skyddsnät). Syd-vinden har sugit i. Det är 10-12 m/sek och den grunda Bottenviken bygger snabbt upp branta, korta vågor som brukar vara illa omtyckta av sjöfolk söderifrån. Jag ger upp och sätter mig midskepps och blir genast överspolad av en grönbrun sjö. Den är insjölik och doftlös, salt-halten är mindre än tre promille och ger ingen smak av äventyr, men jag vill komma fram ostukad.

Vi fem på väg

Christer Westerdahl tar min plats i fören och får senare sällskap av Lasse Lagerstedt – Kristina Drake och Karin Hedin föredrar kajutan – en liten "Tornedalsexpedition" på väg mot Haparanda Sandskärs. Ön ligger drygt 15 distansminuter från Haparandahamn, där Osmo Kangas unga söner väntade oss med båten morgonsolen. Gångtiden blir över tre timmar i den dunsiga sjön. Fiskeläget Kumpula ligger på Sandskärs sydsida, så vi får göra en vid lov söderut för att gå fria från alla sandrevlar och slippa ha sjön tvärs för länge när vi vänder upp mot ön och surfar in i lä bakom den fina våg-brytaren av ditkänkad klappersten. Osmo bjuder på pinfärsk, nyrökt sik – en liten aptitretare. Vi brassar omgående käk på stranden där ryggsäckarna hamnat, och blir lite för-

vånade, när vi ser oss oroligt iakttagna av två dalripor i strandkanten. Vi förstår varför, någon dag senare, när vi hittar ett rede med elva ägg alldeles där vi slängt våra pinaler.

Tändning

Eftermiddagssolen bränner till i rost-fläcken på den smalnåbbade simsnäppans hals, där hon snor runt-runt och virvlar upp smaskiga saker i en av de innehållsrika vikarna på sydos-sidan av ön. En flock kärrsnäppor har blåst in men ska vidare. I bakgrunden har ett brokigt teatersällskap matinéföreställning, det är brushanarna som inte är färdiga med sitt arenaspel ännu. Jag känner hur jag fylls till kanten av ett enda stort leende. Och jag undrar var alla ni är som satt och gungade utanför Gotska Sandön och alla ni som stod i kö och inte kom med. Varför är ni inte här? Den här ön är ett veritabelt smyckeskrin väl värd sin egen juvelaria.

Man slipper pulsa i sand kilometeris och tömma skorna på sandkilovis för att komma någon vart. Och man har inte en mil hem varje gång, enformigt eskorterad av tall efter tall, bofink efter bofink.

Här strövar man förunderligt torrskodd i strandlinjen mellan havslaguner och våtmarksstripor i sällskap med ett gäng roskarlar som springer före och vänder stenar för att hitta godsaker. Spovarna joddlar och trallar. Både storspov och småspov finns. En tordmule svirrar över vattnet på väg till Korkea, en häcningsö längre österut. Det pinglar i solklockan. Jag får syn på en vadare som hänger som en lärka i luftlagren och porlar. Så släpper hon ner sig på en torr gren alltjämt pinglande. En mosnäppa. Vilket charmigt kryss! Då ler sommardagen sitt andra leende.

Flora

Fötterna trampar fram över vita mattor av hönsbär, plöjer pilört och svajande rödblåra, väjer för cerise-lysande åkerbärsrevor och gör halt framför havtornssnärets silvriga integritet. Det var länge sen jag såg havtorn, denna skugg- och konkurrens-känsliga pionjär på de nya bitar av ön som ständigt reser sig ur havet.

Händerna doftar av söndersmulad malört var. bottnica — en art som bara finns här kring Bottenviken, en av de många som glömde sig kvar när ishavet drog sig norrut. Näsan strömmar med välbehag in runda volymer av solvarm björkdoft, kryddad med ett stänk av blommande hägg som kryper omkring och binder sanddynerna med sina knypplade spetsar. Vi har hamnat i en idyll. Nästan...

Fauna

Vi hade letat efter en labyrint med öppningen mot söder för att kunna binda sunnavinden. Det skulle vi inte gjort. Det fanns annat sus på ön när vinden lagt sig. Mmmm.

Mygg. Munnen försöker sila mygg och får svälja kameler. Häpp. Dom är enorma. Och oräkneliga även för andra än oss humanister. Vi försöker med myggmedel: servetter sprayer smeter och oljor, med B-vitamin meditation ignorans och handpåläggning. Sen sätter vi oss i vinden.

Biotoprikedomar

En dag sitter vi i vinden i sex timmar och äter frukost och tuggar humaniora med lärdomsiver. Sen går vi runt och tittar i naturens skyltfönster. Det är så märkvärdigt skiftande. Från kapellets tak kan man se hela härligheten på en gång. (Det

är en ganska liten ö: 3 km bred och 5 km lång, men rymmer ca 170 arter kärlväxter.) Vi passerar lätttrampade sandslätter med lavtofsar och mosskuddar, förbi porsdoftande starrmyrar med gungande vitmossa, in i tallskogen över lingonris och renlav, igenom den unika aspurskogen med blåbärris kring rötterna — ett eldorado för brokspettar, men vi står inte gärna still i lä och inväntar dem. Vi kommer in på en av de få stigar som finns — det behövs ju egentligen inga stigar, det är lätt att gå överallt. Den leder förbi några nytslagna nattvioler och tar slut vid en handfull fiskebodar på västsidan. Vi öppnar en av dörrarna och

hittar – snö! Grovkornig vårsnö. Ett kylhus för fisket – en lekstuga för oss. Man bjussar oss på snöbolls-krig under midsommarbjörkar. Hoppas vi stängde dörren ordentligt efter oss.

Fiske

Sandskär var en gång denna skärgårds viktigaste strömmingsfiske-läge. Efter första världskriget tog laxfisket över. Idag verkar det att gå en klassgräns mellan laxfiskare och dem som knogar med annat fiske. Christer fick tillfälle att följa med ett båttag ut och dra upp sik åt oss som vi saltade in och halstrade över elden.

Stuga för fågelskådare och mygg-jagare

Det finns ingen bofast befolkning och vissa dagar är vi helt allena. Vi övernattar i tält och i SNF:s ornitologstuga som har sex bäddar å 10 kr natten inklusive mygg. Men man kan helgardera sig genom att tälta på köksgolvet. Nyckeln hämtar man i Kalix. Ornitologdagboken anger att man vanligen observerar drygt 100 arter per strandhugg av de 190 som

lär ha setts på ön sammanlagt. Det strategiska läget och de varierande biotoperna gör ön attraktiv för både häck- och flyttfåglar. Vi räknar inte så noga, men vi skådar och lär, och vrider och vänder ivrigt på varje sävsparv för att se om det ändå inte är en lappsparv.

Historiska spår och tecken

Vi finner även annat i buskarna. Långt uppe på land, i ett sankt område på västsidan, ligger den bastanta kölstocken till skeppet Elvine, som förläste en stormnatt 1886. Den unge öländske jungman som omkom vid skeppsbrottet, har fått en ståtlig grav – den enda såvitt man kan se – nedanför kapellet, som har rykte om sig att vara den svenska skärgårdens mest primitiva. Dit leder en stig från fiskebodarna i Kumpula i form av en rad utlagda stenar, för att man skulle slippa sanda ner finkläderna vid besöket i Herrens hus. Men det har nog också hänt att kapellet kommit till användning för torkning av skötar, när vädret varit lite oherrans. Vi försöker även lokalisera

de husgrunder och bryggresten som utgör spår av den äldsta bebyggelsen. Det är gott om rösen som tjänat som stöd åt stolparna i de gistgårdar där man torkade näten. Den kunskapen får jag glädje av på Kökar senare, när jag behöver en gistgård till mina badhanddukar.

Havspromenader och böljeslags-märken

Vi som älskar öar håller oss gärna kring stränderna och sätter våra fotspår i vattenlinjen. Här kan man ta rena havspromenader. I timmar strövar jag stänkande under förmiddags-solen 20–50 m från land längs nordoststranden. Vattnet går mig till vaderna. Om några årtionden kommer Sandskär att vara avsevärt större

och det blir bara ännu mer av allt det vackra. Sked- stjärt och bergänder som provianterar i småvikarna känner sig kanske lite trängda av den ovanliga färdvägen, även de många hararna på stranden verkar osäkra om hotets karaktär. Tillfälle till vattenjogging ges även på västsidan, där sanden drivs mycket handfast av vågorna, den packas tätt och gör stranden till en stämpeldyna för havets rörelser. Böljeslags- ärkena ligger som karvsnitt i vattenlinjen och bildar suggestiva miniatyrlandskap i släpljuset.

Malören

Dagarna räcker inte till. Men "en skal ikkje sova i sumarnatta" – den har solnavlade resurstimmar. Till slut räcker inte dom heller. Vi tigger oss till en titt på Malören. Christer har så mycket han vill visa. Vi

får en halvtimme på oss. Det är så långgrunt att man knappt kommer iland. Betongkajen ligger snart högt uppe på stranden och kommer att bilda kärnan i en flygsandsdyn med tiden. I övrigt är ön ett klapperstensröse av alldeles runda stenar, täckta med gröna kartlavar. Det lär finnas intressanta konglomerat, men de vi ser ligger som gravprydnader och får så förbli. Fast det svider. Vi får

inte tag på nyckeln till fyren (det bor numera bara sommargäster på ön) och går miste om utsikten. Vi hinner kolla ett vrak efter en förlisning 1935 och vänder sen stäven mot Haparandahamn.

Möte med författare

I en sandig storskog på Seskarö bor Sigurd Klockare, författare och lärdomskälla. Han förser oss ur sin rika fatatur med såväl lekamtligt som intellektuellt stoff. Det förekommer både enkla revolutionära glödloppor med mull på nosen och sinnrikt konstruerade språkplogar för akademiska ordbrukare. Det blir vår sista utblick mot Tornedalsregionen. För den här gången.

Mer om Haparande Sandskär och Tornedalen hittar du i Christers artikel *Organet* nr 1 1979.

Text och foto: Maud Trozelli Kull

FNSiN/Skrifter & Böcker

Föreningens skrifter kan beställas genom att betalningen sättes in på postgiro 60 80 83 – 2, FNSiN. Ange avsändare och vad beställningen avser. Priserna inkluderar porto och moms.

Nr 1 Sydvästgrönland.

Expeditionsrapport 1974. 2:a upplagan. Rikt illustrerad med foton, teckningar och kartor. Det är den hittills enda samlade beskrivning av området. Pris 30:– inkl.porto.

Nr 2 Bruk i Uppland.

Slutsåld

Nr 3 Ur Uppsalas historia.

Författare Gunnar Carlin. Behandlar historia och historier om många av de äldre byggnader du finner i det nuvarande Uppsala. Illustrerad. 17 sid. Pris 7:– inkl.porto.

Nr 4 Ätliga vilda växter.

Författare Ingegerd Hosinsky. Slutsåld.

Nr 5 Ortnamn.

Författare Christer Westerdahl. En kort introduktion till tolkningen av svenska, finska och lapska ort-

namn i Sverige. Pris 7:– inkl.porto.

Nr 6 Tyrestaområdet.

2:a upplagan under arbete. En tvärfacklig beskrivning av ett av mellansveriges finaste vildmarksområden. Innehåller artiklar om allmän kulturhistoria, arkeologi, ortnamn, kvartärgeologi, geologi, flora och fauna. Rikt illustrerad med kartor och teckningar. Pris 7:– inkl.porto.

Nr 8 Gotska Sandön.

2:a upplagan. En tvärfacklig beskrivning. Innehåller artiklar om geologi, dyner, flora, fauna, historia och livet på ön. Den första boken som behandlar ön ur alla synvinklar. Rikligt illustrerad med teckningar, kartor och foton. 112 sid. Pris 30:– inkl.porto och moms. Medlemmar 25:–

Nr 9 Spetsbergen – land i norr.

Förord från Arktispionjären Helge

Ingstad. En allsidig bild av Spetsbergen ges genom de 25 artiklarna som bl.a. behandlar historia, valfångst, kolbrytning, oljeletning, geologi, växt- och djurliv. Torbjörn Torkildsen, ordf i Svalbardsällskapet, skriver om boken: "Jeg har med stort interesse lest boken som jeg finner inneholder adskillig aktuelt og interesse stoff, og jeg synes også at dere har fått plass til forbausende meget stoff innen bokens ramme". Mange foton, kartor och diagram ledsagar texten. En översiktskarta bifogas. 168 sid. Pris 45:– inkl. porto och moms. Medlemmar 36:20.

Nr 10 En färd till Island. 1977.

En reseberättelse om vad man kan råka ut för längs Islands vägar kombinerat med avsnitt om geologi, flora, fågelliv och andra intressanta ämnen. Rikligt illustrerad. 52 sid. Pris 16:– inkl. porto och moms.

Rapadammen

... "här, bara 100 meter
tältplatsen Skarja där"

Rapadammen – offer på energi- altaret?

Som ett exempel på konsekvenser av en fortsatt utbyggnad av vattenkraften kan Rapadammen nämnas. Med små medel kan man åstadkomma ett stort vattenmagasin av Rapadalen. Man lägger en dammbyggnad nedanför (rakt väster om) Pieltjäkkä, leder vattnet i en tunnel under Skårki och låter det rinna ut i Sitojaure, vilken bildar ytterligare ett magasin. Dalgångar ovan Rapadalen täpps till, så att vattnet inte kan leta sig ut den vägen.

När kan då Rapadammen vara verklighet? Ja, det beror helt på beslutet om utbyggnad av återstående vattenkraft. Tidigare beslut eller nationalparksstatus är som bekant inget hinder. Stora Sjöfallet har ju redan fallit (!) och man diskuterar som bäst att riva upp tidigare beslut om fredning av älvarna, i "den nya situation som har uppstått" efter kärnkraftshaverier och andra märkliga ting som har timat. Utbyggnad av de stora sjöarna norr om Sarek, Virihaure och Vastenjaure, har ju redan diskuterats, ansökts om men avslagits. Den här gången. Men nästa?

Nå, Rapadammen som vi här diskuterar, är det en fantasiprodukt. Tyvärr inte. Placeringen av dammar och tunnlar är visserligen inte exakt, men till grund ligger motsvarande karta på Vattenfall, vilken en bekant visade mig för några år sedan. Det innebär att Rapadammen inte bara är möjlig, utan även skissad. Även om det hittills har varit inaktuellt på grund av opinionstrycket, kan man vänta sig att lystna blickar återigen kastas på Rapadalen i "den nya situationen". Så om du inte har sett Sarek, är det hög tid – snart kan du åka turbot över dammen, med guide som pekar

på vattenytan och säger "här, bara 100 meter under oss, ligger den berömda tältplatsen Skarja, där fjällvandrare fordom rastade" och pekar på de vackra kraftledningarna, vilka ger "viss stringens åt landskapet" (citat ur broschyr om elkraft).

De outbyggda älvarna

Vare sig vi har kärnkraft eller ej, så ligger våra outbyggda älvar alltid i farozonen. Skälen som anförts för en utbyggnad hämtas ständigt från en begränsad repertoar, där "sysselsättning", "energikris", "minskat kärnkraftsberoende", "minskat oljeberoende" är nyckeltermerna, och varvas med ivriga försäkringar om att de outbyggda älvarna skall bevaras. Avsikten med dessa rader är att visa, hur marginell betydelse en eventuell exploatering har ur energisynpunkt samt att exemplifiera vad som står på spel.

Alternativa energikällor

En sak måste vi acceptera: festen är slut. I och för sig är det riktigt, att vi måste bli kvitt vårt oljeberoende. Oljan räcker inte längre till och blir inom ett decennium troligen för dyr för många av dagens tillämpningar. Men det finns ju många andra energikällor än olja. Nämnden för energiproduktionsforskning har definierat 15 huvudområden, inom vilka forskningsprojekt bedrivs med statliga anslag. Huvudområdena är biosystem, torv, skiffer, kol, naturgas, olja fission, fusion, fjärrvärmeproduktion, nya bränslen (t ex metanol), energiproduktionsteknik, vindenergi, geotermisk energi (= jordvärme), akvatisk energi (vågor, tidvatten, havsströmmar)

Sarek Rapadalen från Skierfe. Foto: L

men Larek

der oss, ligger den berömda
llvandrare jordom rastade."

samt solenergi. Av dessa räknar man med att biosystem, torv, naturgas, vindenergi och nya bränslen kan komma att realiseras under nästa decennium (1980-talet), men ingens nämns vattenkraften. Varför? För att den inte har någon plats i ett energiprogram. Den är slut.

Vattenkraften

Den vattenkraft, som vi utnyttjar i dag, svarar mot ca 15% av vår energiförsörjning. Den olja, som vi utnyttjar i dag, svarar för 75% av vår energiförsörjning.

Den vattenkraft, vilken man med maximal (tekniskt möjligt) utbyggnad av alla älvar skulle kunna få är ca 130 TWh. (TWh är förkortning för "terrawattimmar", 1 TWh = 1000 MWh, 1 MWh = 1000 KWh). Av dessa 130 tillgängliga TWh är ungefär 95 TWh ekonomiskt möjliga även med hänsyn till att energipriset i n är ganska lågt. Av dessa 95 TWh är 65 redan utbyggda. Återstår alltså, om vi dämmer upp alla jokkar, 30 utbyggbara TWh. Dessa 30 TWh skall ställas mot vår energiförbrukning, som 1973 var 429 TWh och 1985 beräknas uppgå till 540 TWh, samt de mer än 300 TWh som är vår oljeförbrukning. Även om vi exploaterar all vår återstående vattenkraft, utgör den alltså bara en bråkdel (30/300), mindre än 10 %, av oljeberoendet och en ännu mindre del (30/540), 6%, av vår totala energikonsumtion. Även om vi kramar dropparna ur varenda jock, så har vi fortfarande inte gjort oss oberoende av oljan. Inte gjort oss oberoende av kärnkraften. Inte ens tillfälligt skapat andrum inför en eventuell energikris, inte ens kommit i närheten av en lösning på energiproblemet.

Men utbyggnaderna är gjorda och kan inte återställas. De har inte gått spårlöst förbi, skadeverkningarna ur miljö-, ekologi- och kultursynpunkt blir oöverblickbara.

De vanligaste argumenten

De vanligaste argumenten för en utbyggnad av vattenkraften är tre:

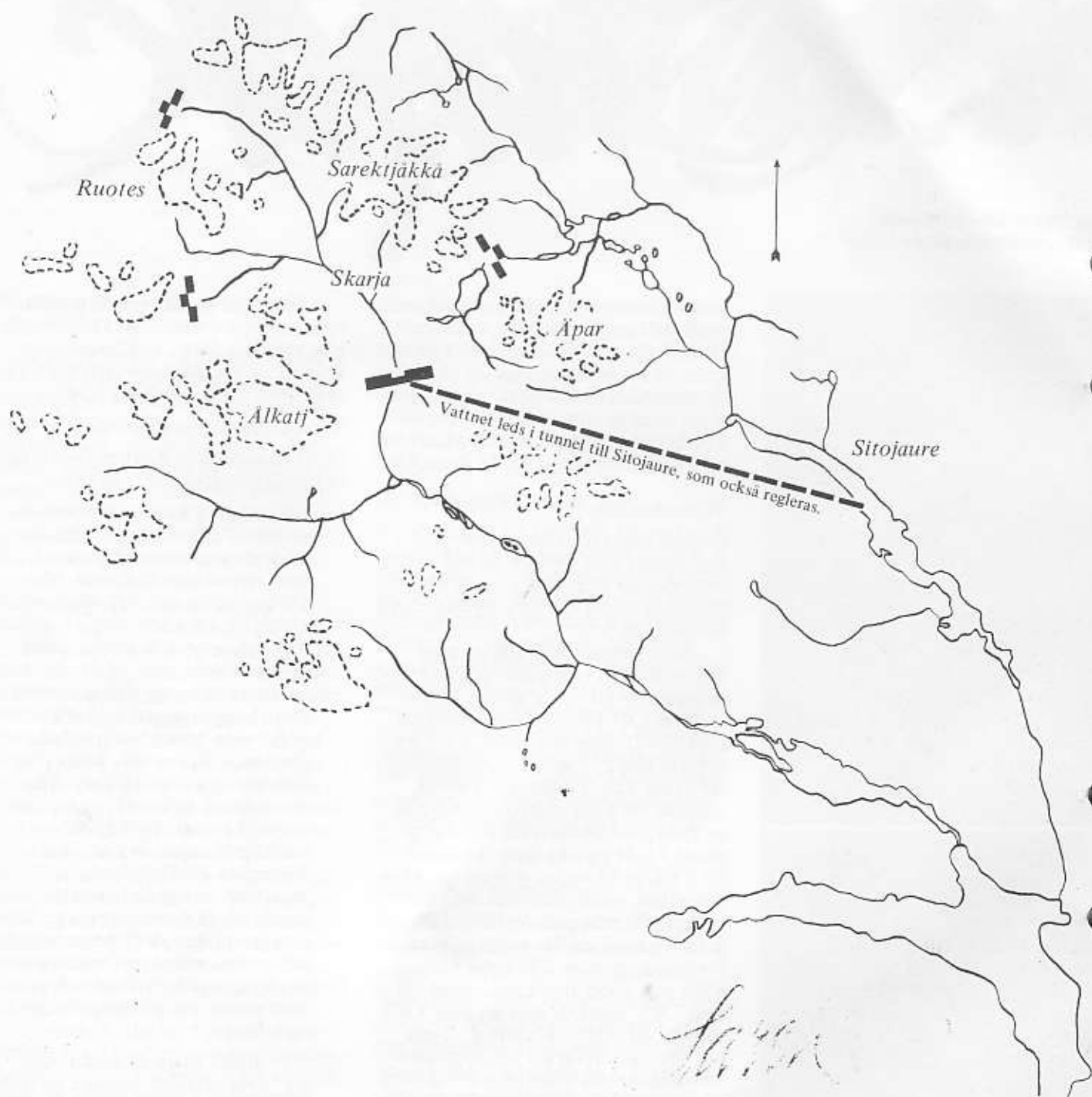
- 1) "Vi måste göra oss oberoende av oljan". Som jag nyss visade, är detta argument nonsens. Vattenkraften kan ju ersätta högst 10% av oljan och kan därmed aldrig bli ett alternativ.
- 2) "Vi måste göra oss oberoende av kärnkraften".

Större delen av den återstående utbyggbara vattenkraften utgörs av de fyra hittills orörda älvarna – Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven. Alla dessa älvar, fullt utbyggda, svarar mot endast tre (3) kärnkraftsteaktorer, dvs ungefär Forsmark i full drift.

Men hur många kärnkraftverk har vi idag? Och hur många blir det nu, efter valet? Argumentet, att ersätta kärnkraft med vattenkraft, är ovederhäftigt och endast avsett att tillfälligt vilseleda opinionen.

- 3) "Vi måste klara sysselsättningen". Om sysselsättningen inriktades på forskningsprogrammet jag tidigare nämnde, skulle vi inte ha några problem med vare sig sysselsättning eller energi.

Att bygga ut vattenkraften av sysselsättningskäl är ju som Ebberöds bank – inte nog med att massor av energi plöjs ned i en enorm miljöförstöring, under tiden förlorar vi ju också viktiga arbetstillfällen vilka, rätt investerade, skulle ha gett oss energi från andra energikällor på ett tidigare stadium än vad som nu kan bli fallet.

Sammanfattning

Inledningsvis skrev jag att här skulle visas hur marginell betydelse ytterligare utbyggnad har ur energisynpunkt. Jag har visat, att om vi så dämmer upp hela Sverige, kan vi inte ens täcka 6% av energibehovet med vattenkraft. Avsikten var även att exemplifiera vad som står på spel. Svaret är Rapadammen.

Vattenkraftsepokan är slut.

Ytterligare utbyggnad löser inga problem och bidrar inte nämnvärt till energiförsörjningen. Sysselsättningen bör inriktas på att snarast ta fram förnyelsebara energikällor.

Owe Lundin

PS. Som källa för diverse faktauppgifter har jag använt Lars Liljegrens "Ska vi dagtinga med förnuftet" och vid behov interpolerat aktuella värden.

Bokrecensioner

Vandra i Sverige: låglandsleder. Utg. av Svenska Turistföreningen och Friluftsrådet. Stockholm, 1979 (STF:s publikation, 2295)

Det innehållsrikt litet häfte som beskriver samtliga iordningsställda och planerade leder i Sverige – utanför den egentliga fjällregionen. Man får upplysningar om Ljusnanleden, Siljansleden, Bergslagsleden, Höga Kustenleden, Skåneleden, Ost-kustleden, Klarälvsleden och många andra. Information ges om var lederna går hur de ser ut och hur man tar sig dit. Tips ges också om var man kan få tag på informationsmaterial och kartor över resp. led. Skriften – ett särtryck över Siljansleden finns till utlån i FNSiN:s bibliotek.

Ahlén, I: Faunavård: om bevarande av hotade djurarter i Sverige. Stockholm, 1977 (Liber)

Under 1900-talet har hittills nio ryggradsdjur försvunnit från Sverige. Denna bok som utges av Skogshögskolan och Statens Naturvårdsverk sammanfattar med författaren kan användas dels som en handbok i faunavård dels som uppslagsbok. Den första delen tar upp principerna för faunavården i Sverige, ger en översikt över olika hotade och sällsynta djurarter och presenterar orsaker till utrotningshot och faunaförändringar, såsom klimatförändringar, modernt skogsbruk, miljögifter, störningar från friluftsliv m.m. Den andra delen utgör en detaljerad faktaredovisning av hotade djurarter, ex fladdermus, igelkott, varg, fjällräv, lo, björn, säl.

Castensson m.fl: Vatten i natur och samhälle: en problemöversikt. Stockholm, 1979 (Liber)

Vatten är grundläggande för allt liv. Vattenproblem såväl i i-land som u-land presenteras här tvärvetenskapligt i en aktuell översikt. Vattenfrågor har länge angripits som tekniskt-naturvetenskapliga problem. Vattnets roll i ett vidare socialt samman-

hang kräver dock att problemen också angräps från samhällsvetenskapligt håll. I olika kapitel tas frågeställningar som berör människan och vattnet, vattnet och den regionala utvecklingen, vattnet och odlingslandskapets utveckling, konsekvenser av snö och is och mycket annat upp.

Amundsen, Roald: Sydpolen. Uddevalla, 1978 (Niloe-förlaget)

Nytryckning av den spännande dokumentationen av hur Amundsen och hans expedition nådde Sydpolen i december 1911 – en månad före Scott. Speciellt intressant är det att läsa om den detaljerade planläggningen av expeditionen och polartekniken vid genomförandet. Dokumentära fotografier illustrerar.

Blomqvist, Anni & Jaatinen, Stig: Simskåla: en skildring av en åländsk utskärsbygd. Stockholm, 1978 (LT:s förlag)

Anni Blomqvist, författare till serien om Stormskärs-Maja, är född på Simskåla och har ett livs erfarenheter av öns seder, bruk och näringar. Tillsammans med professor Jaatinen, som ger kunniga bakgrundsfakta om skärgårdens historia, natur och bebyggelse bygger hon upp en levande bild av en bygd "som kämpar för sin fulla och fria utveckling".

Ritter, C: Kvinna i polarnatten. Stockholm, 1939 (Natur och kultur)

"Jag hoppas du håller ditt löfte och kommer upp i år. Jag har för den kommande vintern övertagit en liten hydda på Spetsbergens nordkust. Allt för ensamt kommer det säkert inte att bli för dig, då det bor ännu en jägare, en gammal svensk, ungefär 90 km från oss..." Så skrev författarinnans man i det brev som övertalade henne att göra resan upp till Grohuk på norra Spetsbergen där hon övervintrade med honom och en norsk kamrat. Tillvaron kunde tyckas enahanda

i polarmörkret men på ett poetiskt och medryckande sätt beskriver hon naturens växlingar, stormarnas dramatik och de dagliga göromålens nödvändighet och också omväxling. Från att till en början endast ha upplevt en naturens dystra karghet fascinerar Christiane Ritter alltmer av Spetsbergens mäktighet, isens obönhörliga skruvmakt och av polarnattens intensiva månlyus. Viddererna är fria och tystnaden innehållsrik – men efter en krävande anpassning, vilken hon steg för steg inviger läsare i.

Severin, T: Brendans resa: med oxhudsbat i munken Brendans kölvattnen. Stockholm, 1978 (Raben & Sjögren).

En spännande äventyrsskildring av fyra mäns färd med en "medeltida" läderbat över Atlanten via Hebriderna, Färöarna, Island och Grönland till New Foundland. Deras kamp mot stormar, valar och isflak skildras ingående. Dessutom är boken en historisk och arkeologiskt fängslande berättelse, de fyra männen färd är nämligen identisk med den som den medeltida irländske munken Brendan antas ha gjort med sina följeslagare från Irland via "Fårens öar", "Fåglarnas paradis" och "Smedernas ö" till "Löftets Land".

Tidskriftsgrannar

Nordnytt, nordisk tidskrift för folklivsforskning nr 5/79. Temanummer om skepp med bl a en artikel om färöiskt båtbyggeri och fiske, skriven av Morten Gøtsche. Rikt illustrerad med förf:s egna foton.

Bergsport, Svenska Klätterförbundets tidskrift, kommer i fortsättningen att ingå i FNSiN:s bibliotek som utbytestidskrift. I ett av de senaste numren kan man bl a läsa om klättring på Grönland.

Ovanstående tidskrifter finns att läsa i FNSiN:s bibliotek.

Gunilla Hogling

Pribilof

Slaktarens vita rock har hos säljägaren på Pribilof bytts mot vita handskar. "We don't enjoy killing seals. But we take pride in doing it well".

Pribilof – pälssälarnas paradiset

Från St. Paul Island, en av Pribilof-öarna, avslutar här Conny Karlsson sin berättelse i ord och bild från sommaren Alaskaresa.

St. Paul Island är ett paradiset för 1,4 milj pälssäl och 250.000 sjöfåglar. Men för 30.000 "ungkarlar" med attraktivt utseende slutar det paradisiska livets glada dagar i ond bråd död. På land väntar nämligen en fiende hungrigare än havens späckhuggare . . .

Ett obehagligt ringande ljud skär genom rummets svarta mörker. Någon hittar knappen. Det blir tyst. Samma någon tänder lampan i taket. Klockan visar halv tre. Almanackan har hunnit fram till fredagen den 13 juli 1979.

Ute möter ett råkallt mörker. En lätt bris fyller lungorna med doften av hav. Tystnad råder. Sakta går jag västerut. Mot Zapodna Bay. Bakom ryggen försvinner de sista gatlyktorna. Nattens mörker utkämpar en redan på förhand avgjord kamp med dagens ljus när fyra gulvita ljuskäglor lyser upp den rödbruna vägbanan. Två lastbilar styr ner mot stranden. Mot Zapodna Bay. På flaken sitter män. Kanske tio stycken. Klockan är fem.

På stranden ligger pälssälarna ovetande om vad som komma skall. Snabbt omringar männen en grupp "bachelors" (3-4-åriga "ungkarlar"). Med rop och gester drivs gruppen upp i gräset. En säl gör ett utbrytningsförsök, men infångas.

Efter 150 m når de fram till uppsamlingsplatsen. I den kyliga morgonluften stiger ett moln av ånga från de 200 svettiga djuren. Kvar hos sälarna lämnas en vakt medan resten av männen beger sig vidare till nästa uppsamlingsplats. Klockan är nu halv sex.

Klockan sju anländer ett antal bilar. Ur kliver män, ungdomar och en eller annan kvinna. Två av de yngre männen är utrustade med var sin käpp. På käppens ena ända sitter en burk. Med skrammel, rop och yviga gester skiljer de ut sex sälur gruppen. Med slag mot marken drivs de långsamt framåt. 20 m bort väntar sex män utrustade med grova meterlånga klubbor. Fångade i en ring står de sex sälarna öga mot öga med de sex männen. Ett sista skrammel med burkarna fångar sälarnas uppmärksamhet. Sex klubbor höjs i luften. Ett dovt ljud hörs då trä träffar skinn och ben. En efter

en sjunker de 30 kilo tunga sälarna ihop på marken. Vana händer drar skinnen från deras kroppar. De blodiga resterna läggs i en rad vid fältets början. På två minuter drivs sälarna fram, klubbas och flås. På två minuter förvandlas han från säl till ett stycke kadaver och ett stycke handelsvara. Dagens slakt har börjat. Med kuslig precision upprepas sedan proceduren. Om och om igen. Ibland får någon av männen snedträff. Med ett extraslag förkortas sälens lidande. En av sälarna lyckas fly. Utan att veta bättre söker han sig till gruppen av väntande kamrater. Hans kvarvarande tid i livet kan därmed räknas i minuter. Andra hanar, de över 41 tum eller med dålig päls, samt förirrade honor klarar sig undan med blotta förskräckelse.

På fältet ökar raderna av döda kroppar i samma takt som gruppen av levande säl minskar. Slakten går mot sitt slut. Männen med klubborna åker från platsen. Fram kör istället en gammal rostig lastbil. Snabbt och effektivt kastas skinnen upp på flaket. Ett blodigt skinn fastnar på kanten i en sista protest. Någon skär för eget bruk bort några köttstycken ur en död säl. Resten fraktas till minkfarmar i USA. Klockan närmar sig halv nio.

Senare på dagen är det endast flugornas närvaro, det blodfärgade gräset och den fräna lukten av tran som ger ledtrådar till slaktplatsen. Nere på stränderna hörs harems-tjurarnas brölanden på samma sätt som förut . . .

Ett paradisi – för vem?

Det ni nu varit "vittnen" till är den årliga klubbningen under juli månad av 30.000 pälsälar.

St. Paul Island är en av fem dimljuda småöar i Berings hav, mellan Alaska och Sovjet. Ögruppen namn är Pribilof Islands. Ett idealiskt klimat med lite sol, svala somrar, ljuma vintrar och hög luftfuktighet gör dessa öar till ett paradisi för pälsälarna. Stränderna besöks årligen av 1,4 milj pälsälar. På samma stränder föds under sommaren 300.000 nya sälar. Men säg den glädje som varar för evigt. Pälsälens täta päls har blivit dess olycka. Upp till 150 dollar betalas för ett bra skinn.

Köttet mals ner till mjöl. Mjölet ges sedan till farmade minkar i USA så att dessa skall få en vackert glänsande päls. Endast 1% av sälköttet används av öbefolkningen (aleuter) som föda. Av ögruppen 600 invånare bor 450 på St. Paul Island och resterande 150 på St. George Island. Dessa är helt beroende av sälfångsten för sin existens. Här ute finns nämligen inget fiske. Ännu. Dock har anläggande av fiskehamnar diskuterats. En växande turistnäring

kan i framtiden komma att betyda en del ur försörjningssynpunkt. I ett kommande nr av tidskriften National Geographic kommer levnadsförhållandena för befolkningen att tas upp i en stor artikel. Tyvärr vet jag inte vilket nummer, men troligen kring nyår.

182 fågelarter

På fågelklipporna häckar 250.000 sjöfåglar. Totalt har man observerat 182 arter ute på Pribilof Islands. Uppifrån klipporna kan man lätt fotografera sillgrisslor, lunnefåglar (2 arter), skarvar, alkor och tretåiga mäsar (svartbent och den mera sällsynta rödbenta tretåiga mäsen). Speciellt den lilla papegojalkan, *Parakeet auklet*, tyckte om att posera framför kameran, ibland bara drygt två meter från objektivet.

Avslutningsvis skall jag bara nämna lite om vegetationen. Frodigheten visade sig många gånger övervuldigande. Slätterna ovanför fågelbergen är bevuxna med ett långt och saftigt grönt gräs och en hel del blommor. Träd saknas dock helt.

Tips för resenärer

Tältningsförbud råder på hela Pribilof Islands. Enda sättet att bo är på hotell för 38 dollar/dygn. (Vi hade dock turen att få bo gratis i hotellannexets källare!?). Under juli månad är det dessutom förbjudet att fotografera klubbningen av pälsäl (men med vår vanliga tur fick vi av någon anledning stå kvar för att för eviga detta unika "skådespel" på bild. Inte ens Sven Gillsäter lyckades få denna slakt på bild vid sitt besök på 60-talet. Läs för övrigt i hans bok *Väg för väg* om Pribilof Islands.)

Hur tar man sig då till St. Paul? Jo, med flyg från Anchorage till det facila (?) priset av 1.800:– t o r. Räkna med att dimma kan ställa till problem. Vi hörde turister som försökt ta sig dit ut i veckor utan att lyckas.

Med detta vill jag tacka mina medresenärer Eva Lundell, Mari Miljand, Sören Nylén, Margaretha Persson, Donald Rehn och Börje Scharin för trevligt sällskap med därtill hörande minnen för framtiden.

Conny Karlsson

PROGRAM

FNSiN/S

Program i FNSiN/Stockholm:

- Tis 13/11 lok 19.00** FNSiN-möte för styrelser, red, komm, och alla andra medlemmar. Vi äter våfflor med sommarens sylt (som medtages) och diskuterar föreningens kommande målsättningar och satsningar och ger en chans åt alla nya ideer.
Bente Kjellberg 119906, Suzanne Hederén 7191552 a.
- Tor 15/11 Maria 19.00** ALASKA-afton med bildvisning och bl a film av Maria I. Selling som var med på årets Alaskaresa.
Conny Karlsson 975524
- Tis 20/11 Fältöv. 19.00** SHETLANDS-afton, Nils Granlund från Geografiska Förbundet visar bilder, och för den efterfrågade Shetlandscirkeln kan detta bli ett introduktionstillfälle.
Owe Lundin 7677053
- Tor 22/11 lok 19.00** BOKSKÄNKAR-kväll. Till föreningens bibliotek skänker vi böcker, tidskrifter, kartor och liknande, som rör föreningens intressen. Tex. geografi, natur,

miljöfrågor, kulturhistoria, reseskildringar, folkliv, etc.
Gunilla Hogling 521677

- Lö-Sö 24-25/11 Fältöv. 2 dag** FÖRENINGSHELG PÅ FÄLTÖVERSTEN, alla möjliga föreningar ställer ut och berättar för allmänheten om vad de sysslar med, intressen och målsättningar. Även FNSiN tänker vara där. Du som vill vara med och hjälpa till kan kontakta *Gunilla Hogling 521677* (Fältöv. hela dagarna).
- Mån 26/11 kl. 19.** Vi vill påminna om att på Etnografiska museet berättar Bo Sommarström om Samerna förr och nu, om utvecklingen från sita till fackförening, om samernas rätt till mark.
(Etnografiska museet)
- Tor 29/11 lok 19.00** GRÖNLAND. Första mötet för den kommande grönländscirkeln.
Maud Trozelli Kull 810525 a.
- Tor 6/12 Fältö. 19.00** SAMER. Docent Louise Bäckman, som representerar det samiska folket, berättar om kvinnans ställning bland samerna. Samernas situation bland omgivande folk och gentemot myndigheter och lagar. Föredraget illustreras

även av sameföreningens bildprogram.
Bente Kjellberg 119906

- Sön 9/12 Shamrock 17.00** FNSiN-HÖSTMÖTE. Se separat notis! Detta år håller vi till på båten Shamrock vid Skeppsholmen (mot Kastellholmen) och vi träffas redan kl. 17 OBS. TIDEN! Som mellanspel skall vi se film om fantastiska forspaddlingar.
Lars Wiktorin 852425
- Tis 11/12 lok 19.00** LÅNGFÄRDSSKRIDSKOR. Snart är det dags igen för vinterns utfärder. Vi samlas för att diskutera lämpliga skridskor, ev. annan utrustning och var man kan åka. Lämplig intriduktionskväll både för nybörjare och alla andra. (lokalen kl. 19)
Bertil Winsnes 675229
- Tor 13/12 lok 18.00** LUCIA. Det firar vi även detta år med knytfest i lokalen, Norrtullsgatan 20 kl. 18 OBS TIDEN.
- Sön 13/1 1980** Vi påminner om att det är sista dagen för Nordiska museets utställning om: Fågelfångst på Färöarna.
- Tis 15/1 lok 19.00** ENERGICIRKEL. Första mötet om Energi för att bilda en studiecirkel.
Suzanne Hederén 7191552 a.

FÖRENINGSNOTISER

Föreningshelg på Fältöversten 24-25 november

FNSiN har fått en inbjudan från Östermalms föreningsråd att delta i ovanstående föreningshelg. Vi har accepterat inbjudan och ser detta som ett fint tillfälle att nå ut med information till allmänheten om vår verksamhet. Vi kommer att delta med Svartlöga-utställningen, några skärmar med FNSiN-information samt med bokbord, där vi tänker sälja skrifterna samt puffa för "NOS".

Vi behöver ditt stöd!

Som vi skrev redan i förra numret är "NOS" budget prekär. Ekonomin behöver stärkas betydligt för att vi ska kunna säkerställa en kontinuerlig utgivning av föreningens tidskrift. Eftersom vi är en ideellt arbetande förening vädjar vi nu i redaktionskommittén till alla som inte betalt sin medlemsavgift för 1979 att skyndsamt göra detta. Likaså välkomnar vi varmt stödbidrag, stora som små, från övriga medlemmar på pg 67 01 60-2. Hjälp oss att göra en bra tidning!

NOS rättar

Olyckligtvis var vännen Gutenberg inte så långt borta ens i NOS. Flera tryck- och andra -fel kunde noteras av även mindre vaksamma läsare. Vi beklagar missödena, som hänger samman med övergången till "ny teknik" (populär ursäkt nuförtiden) och hoppas att de inte skall upprepas.

Margaretha Dahlin hade vänligheten att skicka oss en "svampguide", som publicerades i förra numret av NOS. Olyckligtvis blev artikeln stympad bl a genom att bilderna föll bort och blev därigenom svårsläst. Vi tycker det var tråkigt och vill gärna be Margaretha om ursäkt för det.

Tis 22/1 Fältöv. 19.00 **FÄRÖARNA.** Flera medlemmar har varit där och ikväll ser vi deras bilder och hör dem berätta. Det är också första kvällen för den blivande studiecirkeln om Färöarna.
Nils-Ove Håkansson 7588355

Tor 24/1 Maria 19.00 Jack Berg från Stockholms Klätterklubb kommer att prata om bergsklättring, högfjälls- och glaciärteknik. Klätterteknik kommer att illustreras med diabilder, och vi får se en film från Grönland. En del utrustning kommer också att visas.
Gunilla Hogling 521677

Tis 29/1 **ENERGICIRKEL.** (lokalen kl. 19)

Tor 31/1 Fältöv. 19.00 **FORNNORDISKA OFFERRITER.** Religionshistoriker Ulf Drobin berättar om kulten av Oden och om människoooffrandets näringsekologiska aspekter.
Bente Kjellberg 119906

Tis 5/2 lok 19.00 Vi startar en ny cirkel om **FAGLAR**
Suzanne Hederén 7191552 a.

Tor 7/2 19.00 Denna kväll får vi följa konservator Birger Nordahl på en tur bakom kulisserna

i Naturhistoriska Riksmuseet, för att se och höra om konservatorns arbete. Begränsat deltagarantal. Träffpunkt stora ingången Riksmuseet. Anmäl ditt intresse till: *Bente Kjellberg 119906* eller ring till *lokalen 334959* senast den 13/12 (lucia-kvällen)

Tis 12/2 **ENERGICIRKEL** (lokalen kl. 19) med res. för ändr. av datum.

YTTERLIGARE PROGRAM

Under någon tisdagskväll i februari kommer museichefen Kjell Engström från Naturhistoriska Riksmuseet och talar om: Färgseendet bland djuren. Har apor och människor kvar färgseendet för att de inte utvecklats som de andra däggdjuren? Varför har fåglar och kräldjur kvar färgseendet? Hur ser insekterna färger?

FNSiN/U

Program i FNSiN/Uppsala:

Sön 11/11 **UPPSALA.** Rundvandring i det okända Uppsala. Samling S:t Pers torg kl. 11.00. En timme med inside inf. Föranmälning till HJ eller SAN

Sön 25/11 **UTRUSTNING.** Tag del av de senaste rönen tillsammans med Friluftsförbundet – kom när Du vill. Sunnerstastugan Dag Hammarskjölds väg 270 – hela dagen.

Sön 2/12 **LÅNGFÄRDSSKRIDSKOR.** Om vädret tillåter en tur på Tämnaren med Adventsgudstjänst. Vi samåker med Friluftsförbundet. Tid och samlingsplats meddelas på friluftstipset 142300

Tor 13/12 **LUCIA.** Luciatåg, sång, hästparad och efteråt kaffe i stugan. Sunnerstastugan Dag Hammarskjölds väg 270 kl. 19.00

Sön 27/1 **ÅRSMÖTE.** Sedvanliga förhandlingar. Genomgång för Höga Kustenresa. Vi fixar lite käk. Tegnergatan 27 ing. fr. gården i källarplanet.

Sön 3/2 **SKIDANS DAG.** Vi medverkar i Skidans-Dag-arrangemanget. Sunnerstastugan, hela dagen.

SAN=Sven A Nyberg

tfn 018/116015

HJ=Hans Jansson

tfn 018/384182

Ring gärna om du har några frågor i övrigt.

Programmakarna.

Kallelse till ordinarie höstmöte

Tid: Söndagen 9 december kl 17

Plats: Shamrock på Skeppsholmen vid bron mot Kastellholmen

Preliminär dagordning

- 1 Val av mötesordförande, sekr och 2 justeringsmän
- 2 Fastställande av röstlängd
- 3 Frågan om mötets behöriga utlysande
- 4 Fastställande av dagordning
- 5 Protokoll från föregående allmänna möte
- 6 Val av ny styrelse
- 7 Val av revisorer och revisorsuppleant

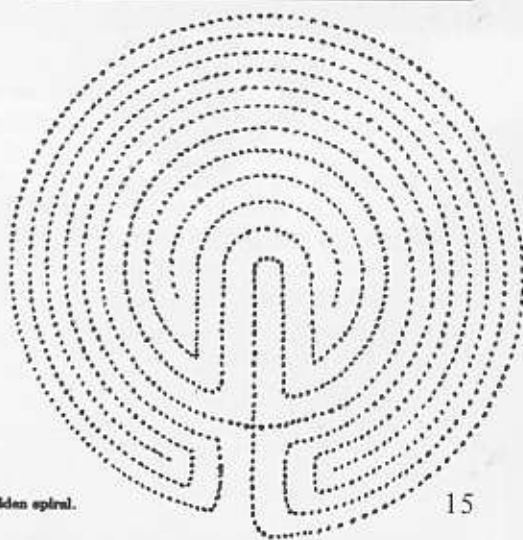
- 8 Val av valberedning
- 9 Förslag till stadgeändring (se separat anmärkning)
- 10 Beslut om årsavgift, budgetförslag
- 11 Motioner
- 12 Övriga frågor
- 13 Mötet avslutas

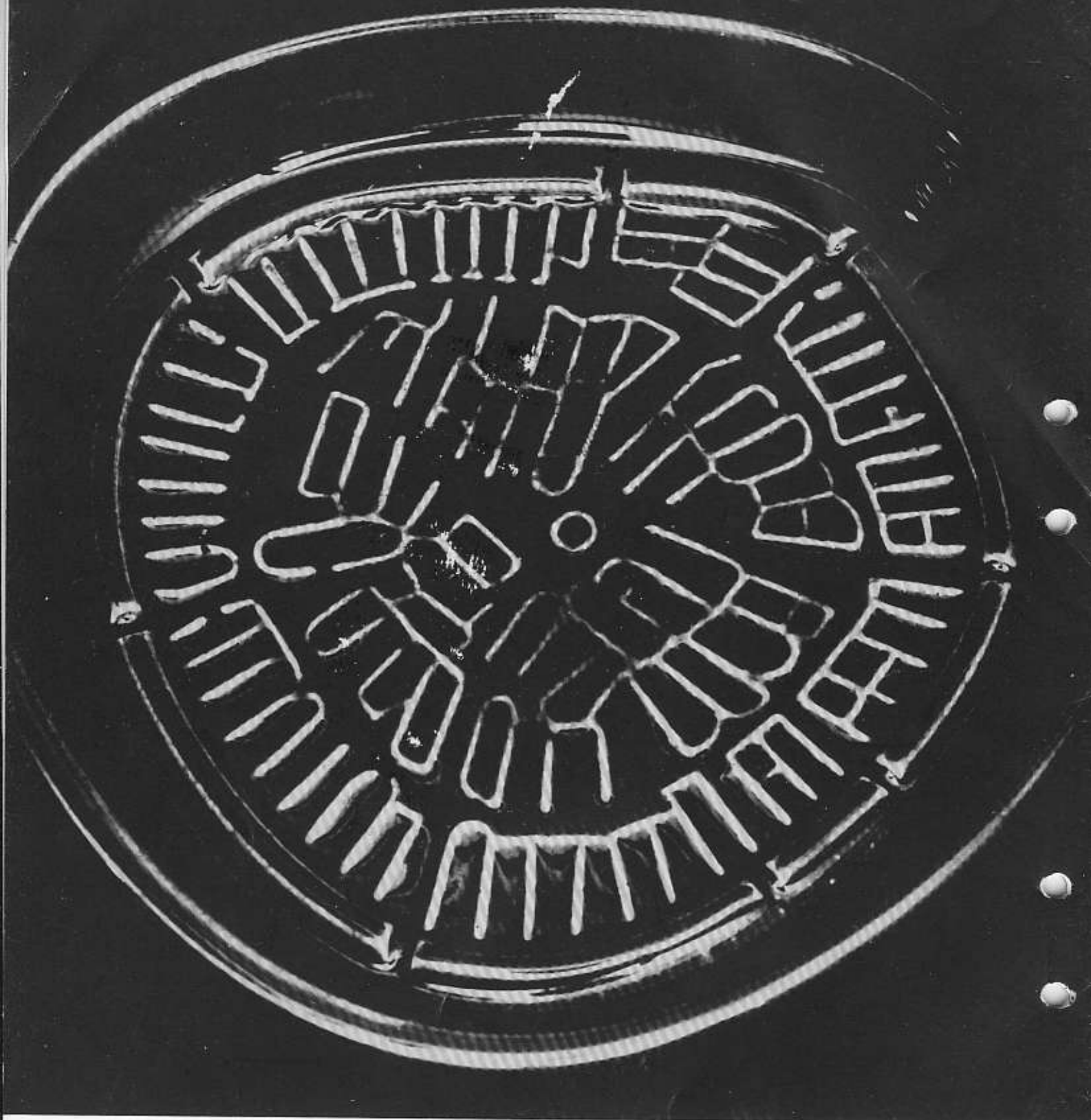
Förslag till stadgeändringar:

§17 ordet *fem* bytes mot ordet *hälften*. Ny lydelse av första meningen i §17 blir då: "Styrelsen är beslutför när samtliga ledamöter är kallade och minst hälften är närvarande."

§19 ordet *minst* inskjutes så att lydelsen blir...valberedningen består av minst två ledamöter.

Program: På allmän begäran visar vi en film om försranning i Kanada – med kanadensare genom de vildaste forsar.

Ismanstorps borg,

Bo Michaëlsson

den bäst bevarande fornborgen på Öland, har en diameter på ungefär 125 m, är nästan rund och har nio portar. Det stora antalet portar har ansetts vara onödigt stort ur försvarssynpunkt, och då borgen aldrig har undersökts fullständigt,

är teorierna om dess användning flera – en av de tveksamma är att den tänkts som skiljningsfälla för får.

Borgen är uppförd något sent, möjligen under vikingatid. FNSiNs emblem är skapat av en i skrivande stund okänd konstnär. Emblemet kom inte med i NOS första nummer, och många har frågat varför.

Ja, det vet inte red. ännu. Från och med detta nummer återfinns emellertid detta vackra konstverk i NOS, och här intill dessutom på ett askfat i Upsala-Ekebys smakfulla utförande. Emblemet finns uppsytt – att fästa t ex på jackan eller ryggsäcken. Pris 15:–

Föreningen Natur och Samhälle i Norden.

FNSiN

Box 49015 S-100 28 Stockholm.